Theodor Iordănescu (1874-1953)

Educațiunea și instrucțiunea unui indian

București
13 iulie 2025

Educaţiunea şi instrucţiunea unui indian[1]

Una din problemele cele mai importante, de care depinde progresul statelor în organizaţiunile actuale este educaţiunea. Astăzi o întreagă ştiinţă caută mijloacele cele mai sigure pentru a forma generaţiunile viitoare de care depinde desvoltarea unei ţări. Şcoli higienice, înzestrate cu materialul didactic cel mai ales, mânuit de oameni cu pregătire specială sunt atâtea mijloace, cari nu tind de cât la scopul final adică la educaţiune.

Dacă nouă ni se pare astăzi că am ajuns la oare care perfecţiune şi ne mândrim când privim înapoi la predecesorii noştri, când însă studiem cu atenţiune cultura veche, pe care se bazează cea nouă, vedem că a trăit un popor cu mii de ani înaintea noastră, care îşi reglementà acţiunile lui până în cele mai mici amănunte. Acest popor este cel Indian, care despărţindu-se de Europeni cel dintâi, ajunge prin migraţiuni continue până aproape în locurile ce ocupă astăzi. Acolo îşi aranjează el viaţa de stat, ca şi viaţa socială, formulându-şi legi fixe, cari prin caracterul lor religios, deveneau aplicabile în toată rigoarea lor.

Din această cauză poporul Indian este singurul din toată seminţia indogermană, care din timpuri foarte vechi şi-a strâns obiceiurile în anumite scrieri, formând un gen de literatură care nu s'a desvoltat la alte popoare. În articolul de faţă mă voi sili să arăt cum se făcea şcoala în India cea veche, nu astăzi, când sub dominaţiunea engleză, găsim şcoli şi universităţi cu organizaţiunea aproape europeană, pentru ca desnaţionalizarea să se facă cât mai repede. De aceia mă voi ocupa de India fără englezi, cum ar zice Pierre Loti, aşa cum ne o arată mulţimea textelor numite *Grîhyasûtra* (reguli casnice). Aceste cărţi cari sunt nişte manuale, conţin tot felul de prescripţiuni relative la ceremonii şi sacrificii ce sunt necesare în viaţa Indianului, dela concepţia lui până după moarte. În ele găsim o mulţime de obiceiuri şi datine tratate foarte pe larg şi care se referă la naştere, leuzie, prima hrană a copilului, darea numelui, tăierea părului, darea la şcoală, relaţiunile între şcolar şi profesor, Brahmacarin (student în teologie) etc. Căsătoria ca şi moartea sunt tratate foarte pe larg căci nicăeri superstiţiunea, atunci ca şi acum, nu se manifestă mai mult ca în aceste ocaziuni.

Cea mai însemnată ceremonie pare că era aceia când tânărul intra în şcoală. Este adevărat că întreaga cultură a Indianului era cea religioasă şi se făcea pe lângă un brahman, după cum a tinerilor noştri din prima jumătate a secolului al XIX se făcea pe lângă dascălii bisericii. Ceremonia ce se făcea cu această ocaziune se numea Upanayana (conducere, învestitură) şi avea loc după casta din care făcea parte. Astfel Brahmanul intra în şcoală când avea 8 ani, cel din casta cavalerilor (Kşatriya) când avea 11 ani şi cei din clasa III (Vaisya) 12 ani. De oarece scrierile în această privinţă sunt numeroase ele nu coincid, ci unele, ca legile lui Manu (II 37), admit pentru darea la şcoală chiar anii 5, 6, 8, iar altele, date diferite cari ajung la anii 16, 22, 24. Negreşit că aceste date sunt calculate după numerile versurilor favorite divinităţilor protectoare. Anotimpul sau luna când trebue elevul să înceapă şcoala îşi are importanţa sa şi es-

1 *Închinare liceului „Unirea"*, Focşani, 1916, pp. 77-92.

te diferit după castă. Astfel pentru Brahman primăvara este timpul cel mai propice, pentru Kşatrya, vara şi pentru Vaisya, toamna; celelalte caste nu mergeau la şcoală.

Ceremonia intrării în şcoală este descrisă cu numeroase amănunte de către scriitorii şi comentatorii scrierilor ce aparţin *Vedelor*. Când elevul vine la şcoală, care este casa Brahmanului, Profesorul şi elevul se aşează înaintea altarului unul cu faţa spre răsărit şi altul cu faţa la apus. Elevul este îmbrăcat în haine de sărbătoare, spălat curat, cu părul capului tuns, toate însă reglementate, până în cele mai mici amănunte după cărţile rituale, care nu lasă nimic să treacă cu vederea. Profesorul ia mâna elevului, pe care o duce împreună cu a sa la inimă, ca să arate că doreşte să fie stăpân pe inima copilului, cum se vede din formula următoare, ce se zice cu această ocaziune: «Gândirea ta să urmeze pe a mea, să te bucuri de vorba mea din toată inima ta şi Brîhaspati (zeul înţelepciunii Brahmanice) să te unească cu mine».

În partea de nord a altarului se găsesc obiectele necesare acestei consecraţiuni cari sunt: O piatră (numai după unii autori), un veştmânt nou, o piele, o centură, un baston şi 21 bucăţi de lemn. Fiecare din aceste obiecte sunt descrise amănunţit: din ce material să fie lucrate, ce mărime, cum să fie îmbrăcate, etc. După face un sacrificiu de unt topit (*âjya*), profesorul dă ordin şcolarului să păşească peste piatră cu cuvintele: „Calcă peste piatră şi fii tare ca piatra". Apoi urmează ceremonia mistică a îmbrăcării cu haina sfinţită şi a încingerii cu brâul, cu care se înconjură de 2-3 ori mijlocul şi făcându-se 1, 2 sau 5 noduri. În murmurul versurilor mistice din *Rigveda*, şcolarul este îmbrăcat cu blana de animal, după care urmează o libaţiune de apă pe care o toarnă profesorul în mâinile şcolarilor, precum şi aruncarea în foc a unei ierbi sfinte. Într'o adoraţiune profundă şcolarul strânge focul pe altar şi, punând lemne, invoacă pe Agni, zeul focului, cu cuvintele:

> „Lui Agni am adus foc, lui Agni cel mare, care cunoaşte fiinţele.
> Tu, Agni, să creşti prin acest lemn şi noi prin rugăciune; amin (*svâhâ*)".

Mergând în jurul altarului se angajază următorul dialog între profesor şi şcolar:

— Am venit ca să învăţ, primeşte-mă.

— Cum te chiamă?

— Mă numesc N.

— Daclară-te ca şcolar.

— Sunt şcolar.

— După porunca zeului Savitr, (zeul Soare, care deşteaptă gândurile omului), fii şcolarul lui Brhaspati, fă-ţi lucrul tău (aprinderea focului şi aducerea apei), nu dormi ziua, abţine-te a vorbi când pui lemne în foc.

Aceste prescripţiuni ne amintesc datoriile ucenicilor faţă de stăpânii acum câteva decenii, ca o reminiscenţă a corporaţiunilor din evul-mediu.

Astfel se dă şcolarului posibilitatea de a începe să înveţe, în care timp el păstrează o deplină castitate şi se abţine dela oarecare mâncări. Şcolarul este ca un renăscut, *dvija* (de două ori născut), cu naşterea fizică şi spirituală, întocmai ca creştinul care se botează şi renăscut, intră în turma credincioşilor. Dacă tânărul nu ar fi fost dat la şcoală, el era despreţuit de întreaga castă, nu i se permitea să sacrifice, nici să reciteze

versuri vedice; el cădea din casta în care se afla. Dar și acest păcat se putea șterge prin o mulțime de sacrificii practice religioase și posturi.

Ceremonia ce am descris nu se găsește nicăiri in *Rigveda* și nici o aluziune undeva, nu ne indică vreun punct de apropiere, ceia ce ne-ar aduce să credem că este o creațiune brahmanică de mai târziu. Cu toate acestea, la popoarele vecine și de aceiași origină cu Indienii, adică la Iranieni, când tânărul de 15 ani încins cu șnurul sfânt este primit în comunitatea lui Zoroastru (Geiger, *Ostiranische Cultur* 248), ne arată afinitatea cu *upanayana* indiană și că dacă nu o găsim în *Rigveda* nu însemnează că nu există. De altfel admisiunea unui tânăr printre oamenii formați aproape la toate popoarele, chiar cele mai înapoiate, se face cu oarecare ceremonii și liturghii mistice. La Creștini o reminiscență a acestor ceremonii este așa numita confirmare catolică.

După cum strămoșii noștri aveau ca obiect de studiu ceaslovul și psaltirea, tot astfel și studentul Indian (Brahmacarin) avea ca obiect de studii *Vedele* și mai întâi de toate rugăciunea introductivă la fiecare lecțiune din *Veda*, *Sâvitrì*, prin care se invoacă Sâvitar (soarele), care deschide mintea omului. Numai această parte are trebuință de timp, care variază la autori, între 8 zile până la un an.

Știința era foarte prețuită la Indieni și nu odată este personificată cu zeitatea, căci întreaga știință era religioasă, de aceia ea nu este accesibilă oricui: «Zeița sfintei științe veni la Brahman și zise: Păstrează-mă, eu sunt comoara ta, nu mă da unui disprețuitor sau vreunui stricat, transmite-mă unuia care are comori, care este curat, care nu înșală și disprețuește» așa se exprimă, plin de adânc respect pentru știință, un imn vedic. De aceia considerațiunea brahmanică vine din știință, pe când a celorlalți din putere, bogăție, naștere. Nu cel care are părul alb trebue respectat, zice Manu (II 156), ci dacă cineva este chiar tânăr dar este cunoscător de *Vede*, acela este respectat chiar de zei. Cine a învățat *Veda* cu *Anga*, (membre, comentare etc.) acela este mare. Cine citește *Veda* necontenit acela capătă roade cum nu poate nici pământul să dea. Cine nu se ocupă cu știința este însă socotit ca un om de nimic și în legile lui Manu se zice: «Un om fără cultură este ca un copil, căci cei bătrâni zic mereu către cei inculți: «Copile» către un profesor însă spun «tată». Ca un elefant făcut din lemn, ca o antilopă făcută din piele, așa este un Brahman neînvățat, toți poartă numai numele.

Dacă astăzi la 25 sau 26 ani se poate termină un ciclu de studii, la Brahman era mult mai greu să se poată reține atâtea imne ce se coprind numai în cele 3 mari colecțiuni de *Vede*. De aceia erau necesari 36 ani pentru cele 3 *Vede*, adică 12 ani pentru fiecare și dacă se studia și *Atharvaveda*, atunci era trebuință de 48 ani. (Hillebrandt, *Ritual Litteratur. Vedische Opfer und Zauber* 61). Brahmanul însă poate să învețe numai 2 *Vede* sau chiar numai una și atunci spune de la început, că nu se angajează pentru tot ciclul de studii.

În privința timpului când trebue să înceapă studiile sunt iarăși o mulțime de prescripțiuni. Astfel școala trebue să înceapă când a trecut căldura verei și când ploaea cea mult așteptată vine să răcorească câmpiile și vegetațiunea însetată, adică din Iulie până în Septembrie. Timpul de învățătură durează între 4 și 6 luni (după Așvalayana III 5.14.).

Școala se deschidea cu o serbare religioasă (Upâ karman) sau *upâ karana* (început, preparațiune) pentru ca să se închidă tot cu sacrificii și cu imne religioase, pe cari autorii le descriu cu toate amănuntele (*ut-sarga* lăsare, evacuare). Numărul școlarilor nu era mărginit, așa că textele ne vorbesc de unu, doi sau mai mulți școlari, după cum erà loc în casa brahmanului, totuși Pâraskara zice că profesorul [Guru] să sacrifice atâtea boabe de sezan câți școlari dorește să aibă.

Este interesant să vedem cum se face o lecțiune la un brahman indian.

Când se încep lecțiunile profesorul se așează la răsărit iar școlarii la dreapta lui. Nu trebue ca elevii să șadă în fața profesorului pe vreun scaun înalt sau cu picioarele desfăcute, sau rezimat, ci îmbrățișând picioarele profesorului îl roagă să înceapă cu cuvintele: «*adîhhi bho, om*» „Recită Domnule". La care profesorul răspunde cu silaba sacră «*om*» (amin), cu care se încep și se sfârșesc rugăciunile, cu care se încep și se isprăvesc recitările himnelor vedice, cari deschide porțile cerului pentru profesor și școlar. Profesorul nu începe să reciteze versuri, ci mai întâi cuvinte izolate, apoi combinându-le explicându-le, intonându-le după reguli fonetice fixe, ajunge să întregească versul, iar școlarii prin exerciții penibile ajung să le poată recita. Fiecare lecțiune după socotelile făcute s'ar compune din 120-180 de versuri, o cantitate destul de mare pentru școlarii noștri de azi cari au atâtea înlesniri.

Când lecțiunea se termină, școlarii sărută din nou picioarele profesorului și se depărtează. Lecțiunile nu trebue să fie deranjate de nimeni și dacă vreunul face vreo greșeală apoi este pedepsit cu postirea timp de 3 zile, cu recitarea de rugăciuni și daruri către brahman.

Vacanțele nu erau reglementate căci ele depindeau de o mulțime de circumstanțe ca: moarte sau naștere în familii, arătări naturale, stare sanitară etc. Când murea vreun membru al familii școlarului, avea 12 zile vacanță, mai puțin însă absenta când muria vreun profesor, vre o rudă sau vreun coleg. La un popor unde superstițiunea era așa de mare și unde cele mai mici semne erau luate în seamă, căci era oprit chiar ca cineva să citească într'un cimitir, se oprea recitarea dacă se întâlnea o femee din clasa cea mai de jos (Sudra), sau când trecea vre un mort; cât despre moartea regelui ea era puțin observată căci se lua vacanță numai ziua când murià. La începutul și sfârșitul fiecărui an de studiu era trei zile vacanță, tot asemenea când se isprăvia sau se începea o nouă colecțiune de imne vedice.

Fenomenele naturale aveau mare influență asupra acestor copii ai naturii, cari grupați în jurul altarului le observau cu cea mai mare atențiune. De aceia nu se învăța o zi dacă fulgera, tuna sau ploua într'un anotimp neploios, sau dacă fulgera în amurg. Negreșit că vârtejurile provocate de vânturi, cutremurile, furtunile, roșața cerului, curcubeul, cometele, cearcănile lunii sau soarelui, erau atâtea cauze prescrise de cărțile rituale, pentru care se recomandă repaus elevilor brahmani așa că se compensa cu mult mulțimea sfinților și ocaziunile noastre de sărbătoare.

De asemenea dacă printre școlar și profesor trece un câine, o pisică, un șarpe, o cioară, o broască, etc. nu se mai învață una până la trei zile. Nu mai menționez serbătorile lui Indra sau ale primăverei etc. cari erau celebrate în toată India deci și

de către școlari, așa că lesne se înțelege de ce brahmanii învățau așa de încet.

Școlarii brahmani, ca și școlarii noștri, aveau nevoie să fie pedepsiți căci și ei călcau prescripțiunile regulamentului. Voi arata câteva din pedepsele curioase prescrise de Apastamba și care sunt cam următoarele: Spaima, postul, baia în apa rece, gonirea din fața profesorului. Gautama [II 42] și chiar Manu (VIII 299) recomandă ca în caz când aceste pedepse nu au succes, să se întrebuințeze bătaia cu un băț subțire și tot Manu adaugă că trebue ca profesorul să fie moderat la lovituri, ca nu cumva să dea naștere la o intervenție a regelui.

Respectul școlarilor față de profesor era foarte mare și aproape nu se poate concepe în ziua de astăzi. Profesorul care se mai numia *acarya* (conducător) și care învață pe Școlar *Veda*, Kalpa, (ritual) și Rahasyam [știința secretă, *Upanișadele*] trebue respectat mai mult decât tata și mama, căci el este reprezentantul zeului Brahma pe pământ. Școlarul trebue să salute nu numai pe profesor ca și pe orice Brahman întâlnește. Plin de respect, cu anumite cuvinte, cu anumită intonație trebue să salute pe profesor dimineața, când îl vede, sărutându-i picioarele. Când profesorul său este aproape el nu salută pe un alt profesor, nici nu-i iese întru întâmpinare. Școlarul trebue să aibă același respect pentru persoana pe care profesorul o lasă în locul său, adică pentru învățătorul suplinitor.

Când profesorul stă jos școlarul stă în picioare, când merge vine după el, nici prea departe nici prea aproape. Când profesorul are un loc mai nefavorabil ca școlarul acesta să-l schimbe imediat. Nu trebue să vină în prezența profesorului cu ghete în picioare sau cu capul acoperit, sau ținând ceva în mână; de asemenea nu trebue să mănânce mult și să aibă haine luxoase. Școlarul trebue să se culce după ce s'o culca profesorul și să se scoale înaintea lui, să se arate totdeauna gata de a executa un serviciu ordonat, să ajute pe profesor la îmbrăcat, la baie, etc.

Răspunsul ce dă profesorului să fie cuviincios, să nu i se spună la ureche, sau culcat, stând jos sau mâncând.

Profesorul la rândul său trebue să se silească ca să facă învățământul plăcut. Școlarul trebue sfătuit cu blândețe și să aibă către el aceiași atențiune ca față de propriul său fiu, împărtășindu-i știința fără să-i ascundă ceva; de aceia profesorul nu trebue să întrebuințeze școlarul pentru scopurile lui personale reținându-l de la studiu. Învățământul trebue să fie clar și metodic, căci dacă cineva întreabă lucru nepotrivit și răspunsul va fi la fel. În fine școlarul să fie modest de învățătura lui, să nu răspundă neîntrebat și chiar dacă știe ceva, să se facă ca și cum n'ar ști, față cei străini.

În privința salariului ce primește profesorul pentru munca sa el este foarte diferit și constă din lucruri în natură, după averea școlarului: O vacă sau un cal, bucate sau legume erau darurile ce făceau acești copii ai naturii, profesorilor lor în mod discret, căci nu trebuiau să se laude la nimeni despre darurile ce au făcut. Dacă un școlar absentează un an de la cursuri, atunci când se prezintă aduce profesorului ca dar o vacă sau turtă dulce.

Afară de acestea cărțile rituale ne dau amănunte asupra modului cum își procurau mâncarea școlarii indieni. Mai întâi orice elev trebue să-și agonisească hrana

cerșind. Așvalayana recomandă timpul pentru cerșit seara și dimineața, (I. 22. 7) pe când Șankhayana după masă. Gobhila, Gautama și alți arată și persoanele de la care Brahmacarin poate să cerșească și între ele intră, tatăl, mama, sora, mătușa, oamenii recunoscuți prin dărnicia lor, brahmanii, etc. ceia ce însemnează că cerșitul era numai o formă rituală de împlinit.

Mâncarea cerșită era preparată de către școlari și după ce apunea soarele se așeza masa și mâncau împreună cu profesorul, după care tot școlarii strângeau masa și aruncau rămășițele în foc sau în apă. La străbunii noștri fărâmăturile de pâine se aruncau în foc ca să nu fie călcate.

Întreaga viață școlărească era reglementată atât în școală cât și afară din școală. Între alte prescripțiuni putem cita următoarele: Școlarul nu trebue să se abată din drum și chiar dacă plouă să nu se adăpostească sub acoperișuri. Școlarii să nu umble pudrați, pieptănați, sau parfumați, să nu bea băuturi spirtoase. Nu trebue să poarte ghete în oraș nici să se îmbăeze pentru plăcere ci conform ritualului. Este interzis școlarului să danseze, să cânte sau măcar să se uite la cei ce execută asemenea sporturi. În fața oricărui profesor școlarul nu trebue să rădă, să scuipe, să caște sau să trosnească din degete (Apastamba mai cu seamă are aceste prescripțiuni). Școlarul nu trebue să chinuiască sau să omoare ființe viețuitoare etc. Mă opresc aci cu indicațiunile ce ni le dă scriitorii vedici asupra instrucțiunii, căci ele se complică din ce în ce și se pierd în amănunțimi cari nu-și au importanța de cât pentru specialiști.

Mai rămâne să descriu pe scurt actul final al instrucțiunei brahmanului, care se termină tot cu un ceremonial religios, care întrece în măreție și solemnitate pe celelalte. Și aci autorii, din cauză că sunt mulți, diferă în descriere, dar numai amănuntele nu sunt la fel fondul este același.

După ce Brahmacarin a căpătat cunoștințe suficiente, terminând învățătura unui ciclu de *Vede* sau a întregei colecțiuni, atunci se face o nouă ceremonie pentru plecarea elevului, care va deveni el însuși Guru (Învățător).

Mai întâi o bae este necesară, de aceia școlarul care termină se numește Snâtaka, adică cel ce s'a îmbăiat după ce a terminat studiile. Într'o lună anume, care variază după diferiți autori, când profesorul crede că școlarul său este stăpân pe materie, după ce a mers la bae cu elevul sau elevii săi, îl așează pe o piele de taur.

Aci se face toaleta școlarului, tăindu-se părul, unghiele și spălându-i-se dinți etc. Resturile se amestecă cu diferite bucate și se aruncă sau se îngroapă la rădăcina unui pom, sau se ard. Toate însemnele ca bastonul, centura sau chiar hainele de student sunt aruncate în apă. După aceia Snâtaka se îmbracă cu haine noi, spunând versuri religioase, își pune cercei, își cumpără umbrelă și ghete iar pe cap își așază un turban și o coroană. Parfumuri și mirosuri poate acum să întrebuințeze. Haine și podoabe identice se dau și profesorului iar dacă absolventul este sărac se va lăsa pe el și va da profesorului. Absolventul petrece restul zilei în singurătate până apar stelele și atunci urcându-se cu profesorul într'un car sau pe un elefant și recitând versuri, se duc acasă, unde sunt așteptați de prieteni cu diferite alimente între care intră și mierea.

În cele arătate până aci nu am vorbit nimic despre modul cum citeau și scriau

indienii. În adevăr textele care nu uită nici cele mai mici amănunte, nu vorbesc nimic despre scriere, lucru însă nu pare curios fiindcă cele mai vechi opere literare nu presupun şi arta de a scri. La Indieni cele mai vechi scrieri, cari se presupun că ating cam 1500 de ani A. Ch. nu sunt propagate prin scris ci prin grai, aşa că arta scrierii eſte mult mai nouă şi după părerea paleografilor, ea eſte introdusă cam pe la 800 A. Ch. poate mai mult pentru trebuinţe comerciale, de cât pentru cele literare. Eſte imposibil ca în viaţa călugărilor, care se găseşte descrisă în fiecare moment şi despre care ştim cum lucrau, cum se rugau, ce aveau în camere, etc. să nu găsim menţionate şi uneltele lor de scris, sau manuscrisele după care citeau. Memoria juca un rol foarte important la indieni şi chiar atunci când cunoscură scrierea nu se grăbiră să-şi copieze literatura lor bogată căci pentru ei cuvântul şi nu scrisul era determinant. Chiar aſtăzi când Indienii cunosc de secole arta scrierii şi când avem nenumărate manuscrise din cari unele au oare care sfinţenie şi azi când sunt societăţi ce imprimă eftin cărţi sanscrite, tot cuvântul eſte baza ştiinţei. Nu din manuscrise sau din cărţi învaţă brahmanul aſtăzi ştiinţa religioasă şi filosofică, ci din gura profesorului, tocmai ca acum 3000 de ani.

Textul scris serveşte ca un mijloc de amintire, dar nu are autoritate ci numai vorba maeſtrului are valoare, chiar operele poeţilor de azi nu sunt făcute pentru citit ci pentru recitat. Aſtfel dacă aſtăzi s'ar pierde toate manuscrisele şi textele literaturei sanscrite, aceaſtă literatură nu ar dispărea după pământ, ci s'ar reconſtitui cea mai mare parte, din memoria Rapsozilor şi a învăţaţilor (Winternitz, *Geſchichte der Indiſchen Litteratur* I 31). Chiar în opere de gramatică şi fonetică din sec II d. Ch. nu găsim nimic despre sunete scrise ci numai vorbite, aşa că toată terminologia gramaticală se bazează pe sunetele percepute cu auzul. De altfel era în interesul preoţilor ca operile literare să nu fie copiate, de oarece ei erau deţinătorii literaturii vechi religioase şi cine doria să o poseadă, trebuia să vină în şcolile lor să o înveţe, iar ei să fie plătiţi cu bogate daruri. Mai cu seamă se fereau ca învăţăturile să nu ajungă să fie ştiute de caſtele spurcate, de aceia nici nu trebuia ca un Sudra să audă recitându-se *Vedele*. În legile lui Gautama (XII 4. 6.) se zice: «dacă un Sudra ascultă *Veda* să i se aſtupe urechile cu smoală topită, dacă recită texte sfinte să i se tae limba...» Prin urmare toată aceaſtă literatură Vedică bogată cum nu-şi poate cineva face idee şi care în secolul VIII A. Ch. era deja fixată, s'a propagat numai prin viu graiu. Chiar când exiſta scrierea care nu a început să fie întrebuinţată decât cel mai de vreme prin sec. II, operile literare erau tot recitate. Exiſtau cu sute de ani înainte siſteme filosofice şi religioase, diferite redacţiuni şi recensiuni ale operilor, căci exiſtau şi şcoli diferite în care se învăţa din neam în neam numai din auzite. Aſtăzi exiſtă în multe părţi ale Indiei gimnazii şi universităţi în cari se conservă tradiţiunea cât se poate mai apropiată de timpurile ce am descris, dar ca să ne putem face idee să ascultăm poveſtirea unui călător care eſte în acelaşi timp şi un sanscritiſt şi filosof de seamă. În genere nu se găsesc colegii sanscrite decât acolo unde dominaţiunea engleză a lăsat un simulacru de independenţă şi unde câte un mahârâja, devotat ſtăpânilor englezi, se crede liber în ţară supusă.

Astfel la Baroda (300 chilom. departe de Bombai) găsim un gimnaziu și chiar o universitate sanscrită. Aci copiii încep să învețe sanscrită dela 11 ani. „Învățământul începe cu învățarea pe dinafară a cuvintelor și gramaticii, prin urmare ca și în cele mai vechi timpuri. Cele dintâi opere poetice ce se citesc sunt: *Raghuvanșa*, *Kumârasambhava*, *Meghaduta*, apoi dramele lui Kalidasa și altele.

La universitate învățământul este repartizat pe specialități. Unii învață întreaga viață gramatica, literatura și poetica pe când alții Astronomie, medicină, jurisprudență sau filosofie, toți învață însă după vechile manuale sanscrite. De aceia profesorii de astronomie cred că pământul stă nemișcat în mijloc și toate se învârtesc în jurul lui, numai puțini îndrăznesc să-și însușiască sistemul lui Koperinc și încă mai puțini îndrăznesc să mărturisească acest lucru.

«Când intrarăm în impozantele încăperi ale Colegiului, diferitele clase se strânseseră într'o sală cu profesorii lor. Furăm întimpinați cu poezii recitate în sanscrită, cari apoi mi se oferiră. Tot asemenea mi se înmânară programe cari coprindeau lecțiunile de învățat. Fui invitat să pun întrebări și ca să nu supăr vre-o parte fui nevoit să întreb din toate studiile: gramatică, literatură, filosofie, etc. la care răspundeau școlarii, și când aceștia nu puteau, ajutau profesorii. Curios mi se părea că răspundeau numai școlarii buni chiar când întrebam pe alții. Aci în Baroda ca și în alte părți, școlarii și profesorii stau pe pământ cu picioarele încrucișate. Când scriu școlarii țin caetul în mâna stângă și condeiul în mâna dreaptă. Ei nu sprijină caetul decât cu palma și când le oferi ceva să pună sub caet, refuză". (Deussen: *Erinnerungen an Indien*, 51 sq).

Trebue ținut în seamă că limba sanscrită nu mai este limba vorbită, ci o limbă savantă, care se vorbește de către brahmani, dar, considerată ca o limbă religioasă, ea este învățată ori unde Indienii își formează școli. De altfel orice Indian are cunoștința limbei sanscrite și o înțelege deși cu mare greutate, chiar fără să o învețe. Se găsesc și astăzi însă Brahmani, cari duc viața după principiile austere, așa cum le recomandă operile lor de asceză. Astfel Bhaskarananda Svamin trăia gol într'o grădină din Benares și a intreprins editarea celor mai grele texte din *Upanișade* fiind considerat ca unul din cei mai însemnați *pândiți* (învățați).

Nu mai puțin însemnată este universitatea sanscrită din Benares întreținută de Maharaja din această localitate. Și aci se predau științele după manualele clasice sanscrite, fără să se intereseze de știința modernă. Negreșit că în această școală se vorbește numai sanscrita și a păstrat caracterul național, de și încăperi mari cu coridoare cari dau în grădină, formează o clădire impozantă. În aceiași clasă predau câte 2-3 profesori, căci fiecare își grupează studenții, cari nu sunt mai mulți de 6, în câte un colț, unde stau cu picioarele încrucișate și turbanele pe cap, după ce și-nu lăsat ghetele (papucii) la ușe, ascultând și discutînd învățăturile adânci din operile clasice sanscrite. Toți vorbesc limba sanscrită cu atâta ușurință, că ai crede că este limba lor maternă. Profesorii numai rar se uită în cărți și vorbesc ore întregi comentând opere grele ca *Sânkhya-Kârika* (o operă filosofică), Vedânta și *Upanișade*.

Cultura aceasta bazată pe principii de bunătate și dreptate face ca Indienii să rămână aceiași copii ai naturei și să se prezinte în toată simplitatea prescrisă de re-

ligiunea lor. Tot cultura lor îi face să fie supuși fără să se intereseze de cine îi stăpânește, căci ce-i pasă sufletului care caută cofundarea cu divinitate prin martirizarea corpului, de cei ce voesc exploatarea unor bogății, de care el nu are nevoie. Cultura indiană a rămas aceiași și dacă orașele mari au tot confortul european, sunt Principii indieni și casta brahmanilor care nu sunt accesibili culturii europene de cât sporadic, căci prescripțiunile unei legi imutabile, nu permit ca un principe să călătorească în Europa și să împrumute instituțiuni și obiceiuri, cari i-ar aduce căderea în casta cea mai de jos (Sudra). Pe când nababii indieni (*mahârâja*) nu mai sunt acum, afară de rare excepțiuni, de cât oameni bogați, sau cari se ocupă cu literatura și știința, fără să aibă și talentul necesar, cea mai mare parte dintre Indieni duc o viață pioasă și de sărăcie, ridicându-se însă la concepțiuni înalte de filosofie și de misticism cum numai evul mediu creștin ne poate da o idee. Simplicity is the type of our life, zicea un învățat indian modern și aceasta este caracteristica unui întreg popor, care de mii de ani trăește meditând probleme de morală și filosofie, la care nu s'a ridicat un alt neam și aceasta numai grație educației lui care bazată pe principii religioase severe, a rămas aceiași, după atâtea mii de ani.

Această ne mai probează că educațiunea mergând în acord cu religiunea face ca popoarele să nu-și piardă individualitatea ori prin câte nenorociri ar trece.